

**ЗАХИСТ ЛЮДИНИ
ВІД ПСИХОСОЦІАЛЬНИХ РИЗИКІВ
У СИСТЕМІ ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО
ДЕРЖАВНОГО СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ
У РАЗІ НЕЩАСНОГО ВИПАДКУ
НА ВИРОБНИЦТВІ
ТА ПРОФЕСІЙНОГО ЗАХВОРЮВАННЯ**



Г. ТРУНОВА
кандидат юридичних наук, доцент

Згідно з Конституцією України кожен має право на належні, безпечні і здорові умови праці та право на захист при нещасному випадку на виробництві чи професійному захворюванні. Традиційним для національного законодавства та правозастосовної практики є захист працівників від фізичних, біологічних і хімічних факторів у системі соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання. Однак кінець ХХ — початок ХХІ ст. у житті українського суспільства характеризується змінами в організації виробництва і праці, нестабільною зайнятістю, посиленням напруженості трудового процесу, появою фактів насильства на робочому місці (*mobbing, bullying*), а також психологічного переслідування (*moral harassment*), що

зумовлює зростання таких явищ, як стрес, перевтома, депресія, вигорання (*burnout*), все це призводить до погіршення психічного та фізичного здоров'я працівників, іноді аж до летальних наслідків. Зазначені ризики професійного середовища охоплюються терміном «психосоціальні ризики».

Аналіз чинного законодавства та правозастосовної практики свідчить про наявність проблемних аспектів із захистом прав застрахованих осіб при настанні нещасного випадку, спричиненого дією психосоціальних факторів, що й зумовлює актуальність обраної теми статті.

Питання правового регулювання захисту працівників від психосоціальних ризиків не були предметом окремої наукової праці, проте певні аспекти розглядалися у контексті досліджень із

питань охорони праці та соціального страхування від нещасного випадку на виробництві у працях таких науковців: М. Боднарука, В. Жернакова, З. Козак, Т. Коляди, Д. Кравцова, І. Лагутіної, О. Тищенко, О. Трюхан, Н. Хуторян, Г. Чанишевої.

Мета цієї публікації полягає у тому, щоб на основі аналізу міжнародно-правових актів, національного законодавства та судової практики з'ясувати питання про можливість захисту працівників від негативних наслідків дії психосоціальних ризиків із віднесенням нещасного випадку на виробництві у результаті впливу психосоціального фактору до страхового.

Проблеми захисту працівників від психосоціальних ризиків є предметом уваги Всесвітньої організації охорони здоров'я (далі – ВООЗ), Міжнародної організації праці (далі – МОП), Європейського Союзу (далі – ЄС) і його інституцій. Відповідно до Статуту ВООЗ 1946 р. здоров'я – це стан повного фізичного, психічного та соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороби чи фізичних вад [1]. Відповідно до визначення ВООЗ діяльність з оцінки та контролю ризиків для здоров'я на робочому місці необхідно поліпшити шляхом визначення кола основних заходів із профілактики та контролю за механічними, фізичними, хімічними, біологічними та психосоціальними ризиками, пов'язаними з умовами праці [2].

Визначення «психосоціальний ризик» не закріплене в чинному вітчизняному законодавстві, не деталізуються і загально визнані на міжнародному рівні психосоціальні фактори, які можуть завдати шкоди здоров'ю працівника. Згідно з визначенням, розробленим експертами МОП у 1984 р., психосоціальні ризики – це взаємодія, з одного боку, між виробничим середовищем, змістом праці та її організаційними умовами, а з другого – між здібностями, потребами, культурою та особисти-

ми міркуваннями працівників, яка може через сприйняття і досвід впливати на стан здоров'я, продуктивність і почуття задоволення роботою. Негативна взаємодія між умовами праці та людським фактором може стати причиною емоційних порушень, поведінкових проблем, біохімічних і нервово-гормональних змін, що створює підвищену небезпеку психічних або фізичних захворювань [3].

Експерти Європейського агентства з безпеки та гігієни праці (*EU-OSHA*) визначили 10 найпопулярніших психосоціальних факторів: сумнівні контракти в умовах нестабільного ринку праці; збільшення вразливості працівників у контексті глобалізації; нові форми трудових договорів; почуття ненадійності роботи; старіння робочої сили; довга тривалість робочого дня; напруженість трудового процесу; ошадливе виробництво (*lean production*) та аутсорсинг; високі емоційні вимоги на роботі; поганий баланс між роботою та життям [4].

Підвищення якості умов праці та захист від негативних наслідків професійних ризиків визначено як пріоритетні напрями діяльності ЄС згідно зі статтями 151, 153 Договору про функціонування ЄС 1958 р., ст. 31 Хартії основних прав ЄС 2000 р., директивами групи «Здоров'я та безпека праці», зокрема, Директива Ради від 12 червня 1989 р. № 89/391/ЄЕС «Про впровадження заходів, що сприяють покращенню безпечних і здорових умов праці працівників» та ін. [5], рамковими угодами, укладеними між соціальними партнерами у межах ЄС, від 8 жовтня 2004 р. «Про стрес на робочому місці» та від 26 квітня 2007 р. «Про переслідування та насилля на робочому місці» [6].

У юридичній літературі зазначається, що нормотворча діяльність щодо захисту від психосоціальних ризиків повинна здійснюватися у таких напрямках: 1) законодавство про охорону праці, що визначає механізм боротьби з

психосоціальними ризиками та способи заохочення роботодавців із запобігання чи зменшення небезпеки, а також санкції за недотримання цих вимог; 2) законодавство щодо компенсації працівникам, які постраждали від нещасних випадків на виробництві внаслідок дії психосоціальних факторів; 3) законодавство з питань забезпечення зайнятості та повернення на роботу постраждалих працівників [7].

Першими серед європейських держав визнавати психосоціальні ризики на законодавчому рівні стали Данія, Швеція, Норвегія — у 1977 р. У Фінляндії положення про психосоціальні аспекти виробничого середовища з'явилися у Законі про охорону праці в 2003 р. Законодавство деяких країн містить докладне правове визначення психосоціальних ризиків (Сальвадор, Естонія, Мексика, Перу). Наприклад, в Естонії відповідно до Закону про охорону праці психологічні фактори — це одноманітна праця, яка не відповідає рівню підготовки працівника, незадовільна організація праці, робота в умовах ізоляції протягом тривалого часу й аналогічні фактори, що можуть вплинути на психічний стан працівника. Окремі норми, які регулюють психосоціальні ризики, трапляються нечасто. Прикладом такого підходу є Королівський указ у Бельгії про профілактику психосоціальних ризиків у сфері праці 2014 р., в якому містяться визначення таких ризиків, заходи їх профілактики, функції служб гігієни праці та право працівників брати участь у їхній діяльності [3].

Судова практика в США у справах про компенсацію за нещасні випадки на виробництві внаслідок впливу психосоціальних факторів налічує вже понад півстолітню історію. Так, у справі «Бейлі проти *American General Insurance Company*» 1955 р. суд визнав нещасним випадком на виробництві нервовий розлад у працівника, який став свідком смертельного нещасного

випадку — падіння з висоти, при цьому самому заявнику вдалося уникнути фізичних травм, однак внаслідок пережитої аварії потерпілий не міг виконувати роботу на висоті відповідно до своєї професії. Справа «Картер проти *General Motors*» 1960 р.: заявник працював механіком у компанії та внаслідок напруженого трудового процесу і критики з боку керівника зазнав нервового розладу. У результаті судового процесу було встановлено причинно-наслідковий зв'язок між емоційним тиском на працівника та його психічним розладом [8].

За висновками експертів МОП, охорона психічного здоров'я працівників повинна бути забезпечена шляхом використання механізмів соціального партнерства при реалізації успішних ініціатив на рівні країни, підприємств і місцевих громад [9]. Так, у Франції профілактика та захист від негативних наслідків психосоціальних ризиків — це результат взаємної роботи французьких профспілок та об'єднань роботодавців, які прийняли дві національні міжгалузеві угоди: про стрес на робочому місці 2008 р. та про переслідування і насильство 2010 р. Відповідно до останньої насильство на роботі може мати форму вербальної або фізичної агресії, агресивної або сексистської поведінки [10, 55–58].

Включення стресу і психічних розладів до переліку професійних захворювань та встановлення критеріїв їх діагностики може сприяти їхньому визнанню і виплаті компенсації в системі соціального страхування від нещасних випадків на виробництві [3].

У юридичній літературі зазначається, що можливість компенсації за психосоціальні ризики залежить від: закріплення у національному законодавстві права на відшкодування шкоди, спричиненої психосоціальними факторами; якщо медична спільнота визнає причинно-наслідковий зв'язок між психосоціальними ризиками на робо-

чому місці та відповідними захворюваннями; власне усвідомленням самими працівниками зв'язку між нещасним випадком і психосоціальними факторами на робочому місці [8].

Більша частина медичної спільноти не виключає причинно-наслідкові зв'язки між стресом на робочому місці та такими захворюваннями, як серцеві захворювання, гіпертонічна хвороба, виразки, інсульт, зниження імунітету, мігрені, депресії та суїцидальні тенденції [3].

Найскладнішим є доведення причинно-наслідкового зв'язку між впливом зовнішнього чинника — психосоціального фактору та погіршенням здоров'я застрахованої особи або ж її смерті. З цього питання А. Святковські зазначає, що Верховний Суд Польщі зробив висновок, згідно з яким будь-які обставини, які існують у робочому середовищі, ворожі до людського організму, що призводять до раптового порушення роботи органів людини, вважаються нещасним випадком на виробництві. Тому стрес, спричинений виробничим середовищем, який призводить до серцевого нападу, може розглядатись як нещасний випадок на виробництві [11, 127].

Відповідно до ст. 1 Закону України від 23 вересня 1999 р. «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» нещасний випадок — це обмежена в часі подія або раптовий вплив на працівника небезпечного виробничого фактора чи середовища, що сталися у процесі виконання ним трудових обов'язків, внаслідок яких заподіяно шкоду здоров'ю або настала смерть. Страховим випадком за соціальним страхуванням від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання Закон визначає: нещасний випадок на виробництві або професійне захворювання, що спричинили застрахованому професійно зумовлену фізичну чи психічну травму; нещасний випадок або професійне захворювання,

яке сталося внаслідок порушення застрахованим нормативних актів про охорону праці [12].

Відповідно до пп. 18 п. 15 Постанови Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2011 р. «Деякі питання розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві» серед обставин, за яких нещасний випадок визнається таким, що пов'язаний із виробництвом, і складається акт за формою Н-1, є раптове погіршення стану здоров'я потерпілого або його смерть під час виконання трудових обов'язків унаслідок впливу небезпечних чи шкідливих виробничих факторів та/або факторів важкості чи напруженості трудового процесу, що підтверджено медичним висновком, або якщо потерпілий не пройшов обов'язкового медичного огляду відповідно до законодавства, а робота, що виконувалася, протипоказана потерпілому відповідно до медичного висновку [13]. У чинному законодавстві напруженість праці визначається як характеристика трудового процесу, що відображає навантаження переважно на центральну нервову систему, органи чуттів, емоційну сферу працівника. До показників, які характеризують напруженість праці, належать: інтелектуальні, сенсорні, емоційні навантаження, ступінь монотонності навантажень, режим роботи [14].

Згідно з офіційною статистикою кількість потерпілих від травматизму, пов'язаного з виробництвом за подією — напруженість праці, що призвело до нещасного випадку, в Україні протягом 2012–2016 рр. дорівнює нулю [15]. Практика також свідчить, що при нещасному випадку у вигляді погіршення здоров'я (інсультів, інфарктів тощо) або смерті потерпілого з таких причин, як незадовільний психологічний клімат у колективі або ж низька нервово-психічна стійкість, комісія з розслідування нещасного випадку, як правило, доходить висновку, що нещас-

ний випадок непов'язаний із виробництвом і настає внаслідок загального захворювання [16], згідно з пп. 19 п. 6 Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві» [13].

На нашу думку, відсутність зареєстрованих нещасних випадків на виробництві у результаті дії небезпечних психосоціальних факторів не є показником відсутності проблеми, а, ймовірно, свідчить про приховування таких випадків роботодавцями, ігнорування проблеми державними органами, незнання працівниками своїх прав, також це індикатор слабкої роботи профспілок.

Аналіз національної судової практики здебільшого свідчить про відмову в задоволенні позовних вимог застрахованих осіб або членів їх сім'ї, які вважають, що постраждали від нещасного випадку на виробництві в результаті дії психосоціальних факторів, зокрема таких як навантаження трудового процесу, щодо визнання нещасного випадку таким, що пов'язаний із виробництвом за наслідками емоційного навантаження чи стресу, пережитого постраждалим у процесі їх трудової діяльності. При прийнятті таких рішень суд, як правило, посилається на відсутність належної доказової бази, зокрема, на відсутність доказів, які доводять причинно-наслідковий зв'язок між погіршенням здоров'я під час виконання трудових обов'язків і негативним впливом психосоціальних факторів, таких як напруженість трудового процесу.

Так, рішенням Кіровського районного суду міста Дніпропетровська від 28 лютого 2013 р. у справі № 2-3043/11 було відмовлено в задоволенні позовних вимог за позовом застрахованої особи до Державної фінансової інспекції в Дніпропетровській області про встановлення зв'язку раптового погіршення стану здоров'я у вигляді інфаркту головного мозку з виконанням служ-

бових обов'язків, зобов'язання визнати нещасний випадок таким, що пов'язаний із виробництвом. Позивачка в обґрунтування своїх позовних вимог зазначила, що працювала з 15 листопада 1993 р. по 22 вересня 2009 р. у державній контрольно-ревізійній службі, її робота пов'язана з проведенням контрольних заходів та відповідальністю за якість і своєчасність виконання обов'язків згідно з чинним законодавством. Останнім часом їй доводилося працювати з підвищеним нервово-психічним та емоційним навантаженням, перебувати у стресових ситуаціях у робочий і позаробочий час, працювати понаднормово та з великим обсягом роботи. 17 жовтня 2008 р. під час виконання службових обов'язків — проведенні ревізії фінансово-господарської діяльності підприємства у місті Кривий Ріг у неї стався інфаркт головного мозку. За результатами розслідування та повторного розслідування — нещасний випадок визнаний таким, що не пов'язаний із виробництвом, а є загальним захворюванням. Відповідно до висновку комісійної судово-медичної експертизи встановлення прямого причинно-наслідкового зв'язку виникнення інфаркту головного мозку з виробничими факторами не є можливим у зв'язку з наявністю у позивача хронічних захворювань, які можуть його викликати. На підставі наведеного, суд дійшов висновку, що позовні вимоги є необґрунтованими, не підтверджені належними доказами та в їх задоволенні слід відмовити [17].

Ще один приклад — рішення Дрогобицького міськрайонного суду Львівської області від 11 квітня 2017 р. у справі № 442/7096/16-ц за позовом удови застрахованого до фізичної особи — підприємця, з участю третіх осіб: Управління Держпраці у Львівській області та відділення виконавчої дирекції Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України

в Дрогобицькому районі про визнання нещасного випадку, пов'язаного з виробництвом. Позивач звернулася до суду із вказаним позовом, в обґрунтування якого посилалася на те, що її чоловік (застрахована особа) перебував у трудових відносинах з відповідачем — фізичною особою — приватним підприємцем. Перебуваючи у відрядженні, виконуючи рейс із вантажних перевезень, за маршрутом Україна — Іспанія 14 липня 2016 р. помер у медичному закладі міста Сарагоса, Іспанія. Позивач зазначила, що застрахований 26 червня 2016 р. перетнув державний кордон України і 1 липня прибув до міста Сарагоса, Іспанія. Після прибуття транспортний засіб був розвантажений та очікувалося завантаження. Упродовж періоду з 1 липня 2016 р. по 11 липня 2016 р. її чоловік кожного дня спілкувався з нею по телефону, а також з логістом, вказуючи на хвилювання, які він переживає у зв'язку з чеканням завантаження, оскільки у нього закінчувалися дні перебування за кордоном (кінцевий строк — 11 липня 2016 р.), після чого він був би депортований і не зміг би більше працювати на вказаній роботі, втратив би і її, і дохід, який отримував для забезпечення своєї сім'ї. Крім того, у той період була спекотна погода і перебувати у машині, яка нагрівалася до максимальної температури, було важко, це підтверджує свідок — стажер, який бував разом із потерпілим. 11 липня 2016 р., перебуваючи в кабіні автомобіля, її чоловікові стало недобре, він знепритомнів, був госпіталізований та 14 липня 2016 р. помер у медичному закладі міста Сарагоса, Іспанія. Згідно з проведеним спеціальним розслідуванням — це нещасний випадок, визнаний таким, що не пов'язаний із виробництвом, а смерть настала внаслідок загального захворювання. Суд також відмовив у задоволенні позову на підставі того, що йому не було надано допустимих і належних доказів на підтвердження заявлених вимог [18].

Водночас у судовій практиці є позитивні рішення на користь застрахованих та членів їх сімей про визнання нещасного випадку як пов'язаного з виробництвом у зв'язку з напруженістю трудового процесу. Прикладом є рішення Вижницького районного суду Чернівецької області від 13 грудня 2016 р. у справі № 713/1723/16-ц за позовом удови застрахованого про встановлення факту нещасного випадку на виробництві, визнання його таким, що пов'язаний із виробництвом, до Державного підприємства, на якому працював потерпілий, та Держпраці у Чернівецькій області, третя особа, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору — Відділення виконавчої дирекції Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України в Чернівецькій області. Суд встановив, що застрахований працював директором державного підприємства. 29 червня 2016 р. під час перебування на нараді та спілкування зі своїм керівництвом у нього раптово погіршився стан здоров'я і його було госпіталізовано до лікарні, де, перебуваючи на стаціонарному лікуванні, 4 липня 2016 р. він помер, так і не приходячи до тями від інсульту головного мозку. За результатами розслідування нещасного випадку спеціальна комісія дійшла висновку, що цей випадок раптового погіршення стану здоров'я під час виконання посадових обов'язків та в результаті настання смерті не визнається таким, що пов'язаний із виробництвом. Як на підставу такого висновку комісія в акті посилається на висновки Обласної комунальної медичної установи «Патологоанатомічне бюро» та судово-медичної експертизи, пояснення очевидців. Дружина ж загиблого, не погоджуючись із висновком розслідування комісії, оскаржила його до Держпраці у Чернівецькій області, однак її скарга була відхилена.

Суд також встановив, що в процесі розслідування нещасного випадку спеціальною комісією не було: одержано письмових чи усних пояснень від роботодавця, посадових осіб, працівників підприємства; визначення відповідності умов праці та її безпеки вимогам законодавства про охорону праці; вивчення первинної медичної документації; з'ясування причин настання нещасного випадку. Крім того, всупереч п. 43 Постанови Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2011 р. «Деякі питання розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві» лікарсько-експертній комісії для встановлення причин нещасного випадку матеріали спеціального розслідування не надавалися, що позбавило експертів можливості визначити зв'язок між раптовим погіршенням стану здоров'я із настанням смерті застрахованого з виконанням ним трудових обов'язків унаслідок впливу небезпечних чи шкідливих виробничих чинників або чинників важкості чи напруженості трудового процесу. Суд дійшов висновку, що випадок раптового погіршення здоров'я застрахованого під час виконання посадових обов'язків 29 червня 2016 р. із настанням смерті 4 липня 2016 р. є нещасним випадком, який пов'язаний із виробництвом, оскільки є наслідком психоемоційного перевантаження, тобто містить обставини, передбачені пп. 18 п. 15 Постанови «Деякі питання розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві» [19].

Отже, наведене дає змогу зробити такі висновки.

По-перше, термін «психосоціальний ризик», який розроблений МОП, а також загально визнані психосоціальні фактори, визначені Європейським агентством з безпеки та гігієни праці (*EU-OSHA*), повинні бути включені до чинного законодавства у сфері охорони праці та соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання України.

По-друге, захист від психосоціальних ризиків повинен бути задекларований урядом як один із важливих напрямів у сфері охорони праці. Концептуальними питаннями профілактики та захисту працівників від негативних наслідків психосоціальних ризиків повинні займатися держава, роботодавець та профспілка шляхом включення зазначених положень до змісту генеральної угоди, галузевих і регіональних угод, а також робота над цим повинна здійснюватися на рівні окремих підприємств, установ і організацій з доведенням зазначених знань до відома працівників.

По-третє, робота комісій з розслідування нещасних випадків на виробництві повинна будуватися таким чином, щоб були враховані всі можливі небезпечні фактори професійного середовища, зокрема і психосоціальні ризики, та визначені причинно-наслідкові зв'язки. Відповідно, лікарсько-експертним комісіям для встановлення причин нещасного випадку повинні надаватися матеріали справи згідно з нормами чинного законодавства. Недотримання зазначених умов дає право на оскарження результатів розслідування та їх скасування у судовому порядку.

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. *Статут* Всесвітньої організація охорони здоров'я 1946 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_599
2. *Здоровье* работающих: глобальный план действий, шестидесятая сессия Всемирной ассамблеи здравоохранения [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.who.int/occupational_health/WHO_health_assembly_ru_web.pdf?ua=1
3. *Стресс* на рабочем месте: коллективный вызов / Группа технической поддержки по вопросам достойного труда и Бюро МОТ для стран Восточной Европы и Центральной Азии. — М. : МОТ, 2016. — 37 с. [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-moscow/documents/genericdocument/wcms_485968.pdf

4. *Report* — Expert forecast on emerging psychosocial risks related to occupational safety and health (OSH), 2007 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://osha.europa.eu/en/tools-and-publications/publications/reports/7807118>
5. *Угода* про асоціацію між Україною та ЄС: соціально-трудоий вимір. Книга перша: збірник актів законодавства України та *acquis communautaire* / упорядник З. Я. Козак. — Львів : Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля», 2015. — 1144 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.rac.org.ua/uploads/content/203/files/socialdimeuuacompendium.pdf>
6. *Psychosocial risks in Europe: Prevalence and strategies for prevention*. Eurofound and EU-OSHA. — Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2014. — 103 p. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://osha.europa.eu/en/tools-and-publications/publications/reports/psychosocial-risks-eu-prevalence-strategies-prevention>
7. *Lippel K. Law, Public Policy and Mental Health in the Workplace* / K. Lippel // *Healthcare Papers*. — 2011. — Vol. 11. — № 20–37 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.longwoods.com/content/22408>
8. *Ivancevich J. Who's Liable for Stress on the Job?* / J. Ivancevich, M. Matteson, E. Richards // *Harvard Business Review*. — 1985 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://hbr.org/1985/03/whos-liable-for-stress-on-the-job>
9. *Вместе* повысим культуру профилактики в охране труда / Группа технической поддержки по вопросам достойного труда и Бюро МОТ для стран Восточной Европы и Центральной Азии. — М. : МОТ, 2015. — 49 с. [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-moscow/documents/publication/wcms_405838.pdf
10. *Cassilde S. Psychosocial health, work and language. International perspectives towards their categorizations at work* / S. Cassilde, A. Gilson. — Springer, 2017. — 200 p.
11. *Swiatkowski A. Social Security Law in Poland* / A. Swiatkowski. — Kluwer Law International, 2010. — 206 p.
12. *Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування* : Закон України від 23 вересня 1999 р. № 1105-XIV [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1105-14>
13. *Деякі питання розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві* : Постанова Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2011 р. № 1232 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1232-2011-%D0%BF>
14. *Про затвердження* Державних санітарних норм та правил «Гігієнічна класифікація праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу» : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 8 квітня 2014 р. № 248 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0472-14>
15. *Травматизм на виробництві у 2016 році* // Статистичний бюлетень. — Київ, 2017 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2017/bl/05/bl_tv_16pdf.zip
16. *У День* охорони праці йшлося про уникнення стресів на робочому місці [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://fastiv-region.gov.ua/content/u-den-okhoroni-prats%D1%96-ishlosya-pro-uniknennya-stres%D1%96-na-robochomu-m%D1%96sts%D1%96>
17. *Рішення* Кіровського районного суду міста Дніпропетровська від 28 лютого 2013 р., справа № 2-3043/11 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/32225625>
18. *Рішення* Дрогобицького міськрайонного суду Львівської області від 11 квітня 2017 р., справа № 442/7096/16-ц [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/65977586>
19. *Рішення* Вишницького районного суду Чернівецької області від 13 грудня 2016 р., справа № 713/1723/16-ц [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/63510625#>

REFERENCES

1. Statut Vsesvitnoi orhanizatsiia okhorony zdorovia 1946 r. [Charter of the World Health Organization 1946]. Available at: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_599
2. *Zdorove robotayushchikh: globalnyy plan deystviy shestidesyataya sessiya Vsemirnoy assamblei zdra-vookhraneniya* [Health working: global plan of action Sixtieth session of the World Health Assembly]. Available at: http://www.who.int/occupational_health/WHO_health_assembly_ru_web.pdf?ua=1
3. *Stress na rabochem meste: kollektivnyy vyzov* [Workplace Stress: Collective Challenge], Moskva: МОТ, 2016, 37 p. Available at: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-moscow/documents/genericdocument/wcms_485968.pdf
4. *Report* — Expert forecast on emerging psychosocial risks related to occupational safety and health (OSH), 2007. Available at: <https://osha.europa.eu/en/tools-and-publications/publications/reports/7807118>

5. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta IeS: sotsialno-trudovi vymir. Knyha persha: zbirnyk aktiv zakonodavstva Ukrainy ta acquis communautaire [Association Agreement between Ukraine and the EU: Social and Labor Dimension. Book one: a collection of legislative acts of Ukraine and acquis communautaire], Lviv: Resursno-analitychnyi tsentr «Suspilstvo i dovkillia», 2015, 1144 p. Available at: <http://www.rac.org.ua/uploads/content/203/files/socialdimeuuacompendium.pdf>
6. Psychosocial risks in Europe: Prevalence and strategies for prevention. Eurofound and EU-OSHA, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2014, 103 p. Available at: <https://osha.europa.eu/en/tools-and-publications/publications/reports/psychosocial-risks-eu-prevalence-strategies-prevention>
7. Lippel K. Law, Public Policy and Mental Health in the Workplace, *HealthcarePapers*, 2011, vol. 11, no. 20–37. Available at: <http://www.longwoods.com/content/22408>
8. Ivancevich J., Matteson M., Richards E. Who's Liable for Stress on the Job? *Harvard Business Review*, 1985. Available at: <https://hbr.org/1985/03/whos-liable-for-stress-on-the-job>
9. Vmeste povysim kulturu profilaktiki v okhrane truda [Together, we will enhance the culture of child labor prevention], Moskva: MOT, 2015, 49 p. Available at: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---/europe/---ro-geneva/---sro-moscow/documents/publication/wcms_405838.pdf
10. Cassilde S., Gilson A. Psychosocial health, work and language. International perspectives towards their categorizations at work, Springer, 2017, 200 p.
11. Swiatkowski A. Social Security Law in Poland, Kluwer Law International, 2010, 206 p.
12. Pro zahalnooboviazkove derzhavne sotsialne strakhuvannya: Zakon Ukrainy vid 23 veresnia 1999 r. № 1105-XIV [On compulsory state social insurance: Law of Ukraine dated September 23, 1999 № 1105-XIV]. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1105-14>
13. Deiakі pytannia rozsliduvannia ta obliku neshchasnykh vypadkiv, profesiinykh zakhvoriuvan i avarii na vyrobnytstvi: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 30 lystopada 2011 r. № 1232 [Some issues of investigation and registration of accidents, occupational diseases and accidents at work: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated November 30, 2011 № 1232]. Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1232-2011-%D0%BF>
14. Pro zatverdzhennia Derzhavnykh sanitarnykh norm ta pravyl «Hihienichna klasyfikatsiia pratsi za pokaznykamy shkidlyvosti ta nebezpechnosti faktoriv vyrobnychoho seredovyshcha, vazhkosti ta napruzhenosti trudovoho protsesu»: nakaz Ministerstva okhorony zdorovia Ukrainy vid 8 kvitnia 2014 r. № 248 [On approval of the State sanitary norms and rules «Hygienic classification of labor on the indicators of harmfulness and danger factors of the production environment, the severity and intensity of the labor process»: Order of the Ministry of Health of Ukraine of April 8, 2014, № 248]. Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0472-14>
15. Travmatyzm na vyrobnytstvi u 2016 rotsi. Statystychnyi biuletyn [Traumatism in production in 2016. Statistical bulletin], Kyiv, 2017. Available at: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2017/bl/05/bl_tv_16pdf.zip
16. U Den okhorony pratsi ishlosia pro unyknennia stresiv na robochomu misti [The Day of Occupational Safety was about avoiding stress in the workplace]. Available at: <http://fastiv-region.gov.ua/content/u-den-okhoroni-prats%D1%96-ishlosya-pro-unyknennya-stres%D1%96v-na-robochomu-m%D1%96sts%D1%96>
17. Rishennia Kirovskoho raionnoho sudu mista Dnipropetrovska vid 28 liutoho 2013 r., sprava № 2-3043/11 [Decision of the Kirov District Court of the City of Dnipropetrovsk from February 28, 2013, case №2-3043/11]. Available at: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/32225625>
18. Rishennia Drohobyt'skoho miskraionnoho sudu Lvivskoi oblasti vid 11 kvitnia 2017 r., sprava № 442/7096/16-ts [Decision of the Drohobych city court of Lviv region dated April 11, 2017, case № 442/7096/16-ts]. Available at: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/65977586>
19. Rishennia Vyzhnytskoho raionnoho sudu Chernivetskoї oblasti vid 13 hrudnia 2016 r., sprava № 713/1723/16-ts [Decision of the Vyzhnytsky district court of Chernivtsi region dated December 13, 2016, case № 713/1723/16-ts]. Available at: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/63510625#>

Трунова Г. Захист людини від психосоціальних ризиків у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування у разі нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання

Анотація. У статті досліджується питання захисту застрахованих осіб від психосоціальних ризиків у системі соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання. Розглянуто стандарти Міжнародної організації праці та практика Європейського Союзу з цього питання. Аналізується чинне законодавство та правозастосовна практика щодо можливості захисту прав застрахованих осіб від психосоціальних ризиків у системі соціального страхування від нещасного випадку на виробництві. Наголошено на необхідності включення до національного законодавства розробленого у межах МОП терміна «психосоціальний ризик», а також закріплення загальноновизначених психосоціальних факторів, визначених Європейським агентством з безпеки та гігієни праці (EU-OSHA). Зроблено висновки щодо необхідності посилення уваги з боку соціальних партнерів у питаннях захисту працівників від психосоціальних ризиків та належної уваги комісії з розслідування нещасних випадків на виробництві до встановлення при-

чинно-наслідкового зв'язку між небезпечними психосоціальними ризиками та нещасним випадком на виробництві у вигляді погіршення здоров'я або ж смерті застрахованої особи.

Ключові слова: психосоціальний ризик, захист, соціальне страхування, нещасний випадок на виробництві, застрахований, комісія з розслідування, причинно-наслідковий зв'язок.

Трунова Г. Защита человека от психосоциальных рисков в системе общеобязательного государственного социального страхования при несчастном случае на производстве и профессиональном заболевании

Аннотация. В статье исследуется вопрос защиты застрахованных лиц от психосоциальных рисков в системе социального страхования от несчастного случая на производстве и профессионального заболевания. Рассмотрены стандарты Министерства охраны труда и практика Европейского Союза по данному вопросу. Анализируется действующее законодательство и правоприменительная практика по возможности защиты прав застрахованных лиц от психосоциальных рисков в системе социального страхования от несчастного случая на производстве. Отмечена необходимость включения в национальное законодательство разработанного в рамках МОТ термина «психосоциальный риск», а также закрепления общепризнанных психосоциальных факторов, определенных Европейским агентством по безопасности и гигиене труда (EU-OSHA). Сделаны выводы о необходимости усиления внимания со стороны социальных партнеров в вопросах защиты работников от психосоциальных рисков и должного внимания комиссий по расследованию несчастных случаев на производстве к установлению причинно-следственной связи между опасными психосоциальными рисками и несчастным случаем на производстве в виде ухудшения здоровья или смерти застрахованного лица.

Ключевые слова: психосоциальный риск, защита, социальное страхование, несчастный случай на производстве, застрахованный, комиссия по расследованию, причинно-следственная связь.

Trunova H. Protection of the Person from Psychosocial Risks in the System of Compulsory State Social Insurance in the Case of an Industrial Accident and Occupational Disease

Annotation. The article examines the issue of protecting of insured persons from psychosocial risks in the system of social insurance against industrial accidents and occupational diseases. The ILO standards and European Union practice on this issue have been considered. The current legislation and law enforcement practice concerning the possibility of protecting the rights of insured persons from psychosocial risks in the system of social insurance against an industrial accident have been analyzed. It has been mentioned the need to include the term «psychosocial risk» to the national legislation developed under the ILO Conventions and Recommendations, as well as the establishment of generally accepted psychosocial factors identified by the European Agency for Safety and Health at Work (EU-OSHA). The article concluded the need to increase the attention of the social partners in protecting employees from psychosocial risks and due attention of the commissions on investigation industrial accidents until a causal connection will be established between hazardous psychosocial risks and an industrial accident in the form of deterioration in health or death of the insured person.

Key words: psychosocial risk, protection, social insurance, industrial accident, insured person, investigation commission, causal connection.